

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

LGA

✓ 1086

1999 1 7

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՔ
ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՅ
Ի ԹՈՒՐԳԵՐԷՆ ԲՆԱԳՐԷՆ
Հ. Ս. ԱՂԱՃԱՆԿԻ

Կ. ՊՕԼԻՍ
1876

1447

Հ Պ Մ Ն Ա Կ Ա Ն

ԿԱՆՈՆԻՔ

Օ Ս Մ Ա Ն Ե Ա Ն

Պ Ե Տ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

43809 - ч. к.

28 1086

Р-28268-62
41086-62

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Յօդուած 1. — Օսմանեան պետութիւնը՝ ներկայ երկիրներէն ու մասերէն եւ արտօնեալ (միւլթազէ) գաւառներէն բաղկացեալ եւ միամարմին ըլլալով՝ եւ ո՛չ մէկ ժամանակի մէջ եւ ո՛չ մէկ պատճառաւ բաժանում չընդունիր :

2. — Օսմանեան պետութեան մայրաքաղաքը՝ Կոստանդնուպօլիս քաղաքն է . եւ յիշեալ քաղաքը՝ օսմանեան ուրիշ քաղաքներէն բացառիկ ո՛ր եւ է արտօնութիւն եւ առանձնաշնորհ չունի :

3. — Օսմ. կայսրութիւնը (սալթանաթ), որ իսլամութեան վեհագոյն յաջորդութիւնը (խիլաֆէթ) կկրէ, Ալ-Օսմանի ազգատոհմէն երիցագոյն որդւոց յատուկ է՝ ըստ վաղեմի սովորութեան :

4. — Սուլթանը՝ յաջորդութեանը պատճառաւ, իսլամ կրօնին պաշտպանը, եւ համայն օսմանեան հպատակաց իշխանն ու թագաւորն է :

5. — Սուլթանին անձն՝ նուիրական եւ անպատասխանատու է :

6. — Ալ-Օսմանի ազգատոհմին ազատական իրաւունքն, անձնական գոյքն ու կալուածքն, եւ ցկեանս յատկացեալ թոշակն՝ ընդհանրութեան երաշխաւորութեան ներքեւ են :

7. — Սուլթանին նուիրական իրաւունքներն

են՝ — Նախարարները կարգել ու հրաժարեցու-
նել. — Աստիճան, պաշտօն ու պատուանշան տալ.
— Արտօնեալ դաւառաց պաշտօնավարութեանց
վաւերացումն՝ իրենց արտօնութեանց պայման-
ներուն համաձայն . Ստակ տպել. — Աղօթից մէջ՝
իւր անուան յիշատակութիւնը . — Օտար տէ-
րութեանց հետ դաշնագրութիւններ կնքել .
— Պատերազմ ու հաշտութիւն հրատարակել .
— Հրամանատարութիւն ցամաքային ու ծովային
զօրութեանց . — Զինուորական շարժում .
— Շէրիի ու կանոնաց տրամադրութեանց գոր-
ծադրութիւն . — Վարչական պաշտօնատանց
գործառնութեանց վերաբերեալ կանոնադրու-
թիւններ սահմանել . — կանոնական պատիժ-
ներն թեթեւցունել կամ ներել . — Ազգային
ժողովոյ բացումն ու դադարումն , եւ ի հար-
կին՝ լուծումն, երեսփոխանաց նոր ընտրութիւն
ըլլալու պայմանաւ :

Օսմանեան պետութեան հպատակաց
ընդհանուր իրաւունքը

8. — Օսմանեան պետութեան հպատակ ե-
զող անհատներուն ամենուն ալ՝ ի՛նչ կրօնքէ
եւ դաւանութենէ ալ որ ըլլան՝ Օսմանցի (Օս-
մանը) կըտուի անխտիր : Օսմանցիի հանգամանք
կատացուի կամ կկորսուի՝ ըստ կանոնի որոշեալ
պարագայից համաձայն :

9. — Համայն օսմանցիք՝ իրենց անձնական ա-
զատութեան տէր են , եւ ուրիշին ազատա-
կան իրաւանց դէմ չը գործելու պարտաւոր :

10. — Անձնական ազատութիւնը՝ պաշտպա-

նեալ է ամեն տեսակ յարձակմանէ : Ո՛չ ոք կ'սպաստուի , կանոնին սահմանած պատճառներէն ու եղանակներէն զատ պատրուակաւ (պէհանէ) մը :

11. — Օսմանեան պետութեան կրօնքը՝ Խալիֆ կրօնքն է : Այս հիմունքը պաշտպանելով հանդերձ , պետութեան պաշտպանութեան ներքեւ է՝ Տաճկաստանի մէջ ծանուցեալ բոլոր կրօնքներուն ազատ կիրառութիւնը , պայմանաւոր հասարակաց խաղաղութիւնը չվրդովնելու բարոյականութիւնը չապականեն : Նաեւ՝ պետութեան պաշտպանութեան ենթարկեալ է , այլեւ այլ ժողովրդոց տրուած կրօնական արտօնութեանց՝ ինչպէս մինչեւ ցարդ նոյնպէս եւ այսուհետեւ՝ գործադրութիւնը :

12. — Ազատ է տպագրութիւնը , կանոնական սահմանին մէջ :

13. — Օսմանեան հպատակն՝ առեւտրական , արհեստական եւ երկրագործական ամեն տեսակ ընկերութիւններ կազմելու ազատ է , օրինաց ու կանոնաց սահմանին մէջ :

14. — Օսմանեան հպատակներէն մէկ կամ մէկ քանի անձինք՝ եթէ կա՛մ իրենց անձնակաշին եւ կա՛մ հասարակաց դէմ օրինաց ու կանոնաց հակառակ վարմունք մը տեսնեն՝ ինչպէս գործին բուն տեղին խնդրազիր տալու , նոյնպէս ստորագրեալ խնդրազիր մը՝ իբրեւ ամբաստանող՝ ազգային ժողովոյն մատուցանելու , եւ պաշտօնակալաց արարքներուն դէմ դանդատելու իրաւունք ունին :

15. — Դատարակութիւնն ազատ է : Ամեն

օսմանցի՛ր՝ ընդհանուր եւ մասնաւոր դատախա-
րակութիւն ընելու ազատութիւն ունի , որո՞շ-
եալ կանոնաց հետեւելու պայմանաւ :

16. — Համայն վարժարանք՝ պետութեան
վերատեսչութեան ներքեւ են : Օսմանեան հը-
պատակաց կրթութիւնը՝ միօրինակ եւ կանո-
նաւոր ըլլալու համար՝ պէտք եղած միջոցնե-
րուն պիտի ձեռնարկուի : Այլեւայլ ազգաց
կրօնական դաւանութեանց վերաբերեալ ուս-
մանց եղանակին չպիտի դպչուի :

17. — Համայն օսմանցիք՝ կանոնին առջեւ
երկրին իրաւանց եւ պարտեաց մասին հաւասար
են , բաց ի կրօնական եւ դաւանական պարա-
զաներէ :

18. — Պա՛յման է , որ օսմանեան հպատակ
մը՝ պետութեան պաշտօններու մէջ գործած-
ուելու համար՝ պետութեան պաշտօնական լե-
զուն եղող թուրքերէնը գիտնայ :

19. — Առ հասարակ ամեն հպատակք՝ իրենց
արժանեաց եւ ընդունակութեան համաձայն
յարմար պաշտօններու կընդունուին :

20. — Որոշեալ տուրքերն՝ յատուկ կանոնաց
համաձայն՝ բոլոր հպատակաց՝ իւրաքանչիւր
կարողութեան համեմատ՝ կըաշխուին :

21. — Ամեն ոք ապահովեալ է՝ ըստ օրինի
տէր եղած գոյքին (մալ) եւ ստացուածոց (միւլք)
մասին : Եւ ո՛չ մէկուն ստացուածքը չառնուիր ,
մինչեւ որ՝ հասարակաց օգտին համար պէտք
ըլլալը չհաստատուի , եւ մինչեւ որ՝ ըստ կա-
նոնի բուն արժէքն կանխիկ չվճարուի :

22. — Տաճկաստանի մէջ ամենուն ընակա-

րանն (մէսքէն) եւ օթեւանը (մէնդիլ) յարձակմանէ կաշտպանուի : Կառավարութեան կողմանէ՝ բռնի եւ ո՛չ մէկուն բնակարանն ու օթեւանը չմտնուիր , կանոնին որոշած պարագաներէն զատ :

23. — Ո՛չ ոք կըռնադատուի՝ դատավարութեան համար նոր հաստատուելիք կանոնաց համաձայն երթալիք դատարանէն ուրիշ դատարան մը երթալ :

24. — Սրգիլեալ են գրաւումն (միւսատէրէ) , տարապարհակ վարել (անկարիա) եւ տուգանք (ճէրիմէ) , ի բաց առեալ պատերազմի ժամանակ ըստ օրինի որոշուելիք տուրքերն ու պարագաներն :

25. — Երբէք մէկէ մը ստակ մը չառնուիր , տուրք եւ ուրիշ անուկով , քանի որ կանոնով մը հաստատուած չէ :

26. — Վերջնական կերպիւ եւ իսպառ արգիլեալ են՝ չարչարանք (խսկէնճէ) եւ այլ ամեն տեսակ տանջանք (էղիյէթ) :

Նախարարք պետութեան

27. — Մեծ Եպարքոսութեան եւ Շէյխ-իւլ-խալամութեան պաշտօնները՝ Սուլթանին կողմանէ կյանձնուին իրեն վստահացած անձանց : Ուրիշ նախարարաց պաշտօնակալութիւնք ալ՝ կայսերական հրամանաւ կգործադրուին :

28. — Նախարարաց ժողովը՝ մեծ Եպարքոսին նախագահութեամբ կգումարի , եւ ներքին տարտաքին կարեւոր գործոց կեդրոնատեղին է : Որոշումներէն ո՛րը որ հրամանի կարօտ է՝ կայ

ներական հրամանաւ կգործադրուի :

29 . — Նախարարաց ամեն մէկը , իւր ճիւղին վերաբերեալ խնդիրներէն՝ իւր իրաւասութեան ներքեւ գտնուողները ըստ օրինի կգործադրէ . իսկ գործադրութիւնը իւր իրաւասութենէն դուրս եղողները կներկայացունէ մեծ Եպարքոսին , եւ նա ալ՝ խորհրդակցութեան կարօտ չեղածներուն համար պէտք եղած գործողութիւնը կընէ , կամ Սուլթանին հրամանը կընդունի . բայց խորհրդակցութեան կարօտ եղողները նախարարաց ժողովոյն հաղորդելով՝ կգործադրէ ըստ կայսերական հրամանի : Այս խնդրոց տեսակն ու աստիճանը յատուկ օրէնքով պիտի որոշուի :

30 . — Նախարարք պատասխանատու են՝ իրենց պաշտօնին վերաբերեալ խնդրոց ու գործադրութեանց համար :

31 . — Երեսփոխաններէն մէկը կամ մէկ քանին՝ եթէ , երեսփոխանական ժողովոյ պարտաւորութեանց ներքեւ եղող խնդրոյ մը նկատմամբ , նախարարի մը պատասխանատուութեան պատճառ տուող գանգատ մը յայտնէ , Երեսփոխանական ժողովոյ նախագահը , իրեն տրուած գանգատագիրն (թագրիբ , շիքեայէթի միւշիյր) առ առաւելն երեք աւուր մէջ նախ կյղէ ա՛յն գիւանին (շիւպէ) , որոյ պաշտօնն է քննել ըստ ներքին կանոնաց երեսփոխանական ժողովոյ , թէ խնդիրն հա՞րկ է ներկայացունել ժողովին , թէ՛ ո՛չ : Այս գիւանը՝ պէտք եղած քննութիւններն ընելէն , եւ գանգատեալ անձին կողմանէ բաւական բացատ-

բութիւն ստանալէն յետոյ , գանգառին նկատառման (միւզաքէրէ) արժանի ըլլալը մեծագոյն մասամբ հաստատող տեղեկագիր (գարարնամէ) մը կուտայ : Այս գիրը կկարգացուի երեսփոխանական ժողովոյն մէջ , ի հարկին՝ գանգատեալ անձն ալ կհրաւիրուի , եւ նորա կողմանէ անձամբ կա՛մ փոխանորդաբար տրուած բացատրութիւններն ալ լսուելով , երբ ներկայ գտնուող երեսփոխանաց երկու երրորդ մասին բացարձակ որոակելութեամբն կընդունուի , դատաստան պահանջող գիրն (մազպաթա) մեծ Յպարքոսին կըտրուի , եւ կայսերական հրամանաւ՝ բարձրագոյն ատեանին կը յանձնուի :

32. — Ամբաստանեալ նախարարաց դատման եղանակը՝ յատուկ կանոնով մը պիտի որոշուի :

33. — Նախարարք՝ իրենց պաշտօնին սահմանէն դուրս , միայն իրենց անձնականին վերաբերեալ ամեն տեսակ դատերու մէջ , օսմանեան հպատակ ուրիշ անհատներէն երբէք տարբերութիւն չունին : Այս տեսակ խնդրոց դատաստանը՝ հասարակաց դատարաններու մէջ կտեսնուի :

34. — Բարձրագոյն ատեանի ամբաստանութեանց քննիչ բաժնին (տայիրէի իթթիհամ) կողմանէ յանցաւոր վճռեալ նախարարն՝ պաշտօնէն կզազարի , մինչեւ որ ինքզինքը արդարացունէ :

35. — Երբ՝ նախարարաց եւ երեսփոխանական ժողովոյ մէջ անհամաձայնութեան պատճառ եզող խնդրոց մէկուն ընդունելութեան

դէմ՝ նախարարը պնդեն, եւ երբ՝ երեսփոխանք մեծագոյն մասամբ եւ քանաւոր պատճառներն մանրամասն յայտնելով վերջնական կերպիւ եւ կրկին կրկին մերժեն, — այսպիսի պարագայի մը մէջ, Սուլթանին իրաւասութեան յատկացեալ է՝ կա՛մ նախարարները փոխել, եւ կա՛մ երեսփոխանական ժողովը ցրտել, կանոնական ժամանակին մէջ նոր ընտրութիւններ ըլլալու պայմանաւ :

36. — Ընդհանուր ժողովոյ չգումարուած ժամանակներուն մէջ, եթէ՛ կա՛մ պետութիւնը վտանգէ եւ կա՛մ հասարակաց ապահովութիւնը վնասէ պահպանելու համար անհրաժեշտ հարկ մը երեւան գայ, եւ եթէ՛ այս մասին կանոնի մը հաստատութեան խորհրդածութեան համար ժողովոյն գումարման չներէ ժամանակն, հիմնական օրինաց տրամադրութեանց հակառակ չըլլալու պայմանաւ՝ նախարարաց ժողովոյն կողմանէ արուած որոշումներն՝ կայսերական հրամանաւ առժամանակեայ կերպիւ իրքեւ կանոն կրնդունուին եւ կգործադրուին մինչեւ երեսփոխանական ժողովոյ գումարումն եւ տալիք որոշումն :

37. — Նախարարաց ամեն մէկը իրաւունք ունի՝ երբ ուզէ, երկու ժողովոց ալ ներկայ գտնուիլ կա՛մ անձամբ, եւ կա՛մ իւր ստորակարգեալ պաշտօնակալաց գլխաւորներէն մէկն իւր կողմանէ փոխանորդաբար ղրկելով, եւ խօսից կարգին մէջ անգամներէն նախադաս ըլլալ :

38. — Եթէ երեսփոխանական ժողովը մեծագոյն մասամբ որոշէ՛ նախարարաց միոյն ներ-

կայութիւնը՝ բացատրութեան մը համար, եւ հրաւէր ըլլայ, նոյն նախարարն կա՛մ անձամբ պիտի ներկայանայ, եւ կա՛մ իւր ներքեւ եղող պաշտօնակալաց գլխաւորներէն մէկն զըրկելով՝ եղած հարցմանց պիտի պատասխանէ, եւ եթէ հարկ համարի՝ պատասխանը յետաձգելու իրաւունք պիտի ունենայ՝ պատասխանատուութիւնը իւր վրայ առնելով:

Պաշտօնակալք

39. — Համայն պաշտօնակալք՝ ըստ օրինի որոշուելիք պայմաններով, իրենց ձեռնհաս եւ արժանաւոր եղած պաշտօններուն վրայ պիտի դրուին: Այս կերպով կարգեալ պաշտօնակալք՝ պաշտօնէ ո՛չ կհանուին եւ ո՛չ կփոխուին, մինչեւ որ ըստ կանոնի պաշտօնանկութեան պատճառ եղող գործ մը չստուգուի, կամ իրենք հրաժարական չտան, եւ կա՛մ կառավարութեան կողմանէ հարկադրիչ պատճառ մը չտեսնուի: Իրենց պաշտօնին մէջ ուղղութեամբ եւ բարւոք վարուողներն, եւ կառավարութեան կողմանէ հարկադրիչ պատճառաւ մը հանուողները՝ յատկապէս հաստատուելիք օրինաց համաձայն, պիտի յառաջանան, եւ դադարման (թէգայիւտ) ու հրաժարման (մազուլիյէթ) թոշակներու պիտի արժանանան:

40. — Որովհետեւ իւրաքանչիւր պաշտօնակալի պարտաւորութիւնք՝ յատուկ օրէնքով պիտի սահմանուին, ուստի ամեն պաշտօնակալ՝ իւր պարտաւորութեանց սահմանին մէջ պատասխանատու է:

41. — Թէսլէտ պաշտօնակալ մը իւր մեծին

(ամիր) յարգանք ընծայել պարտի , սակայն հր-
նազանդութիւնը՝ կանոնին որոշելիք սահմանին
մէջ պիտի ըլլայ . կանոնի հակառակ խնդրոց
մէջ մեծին հնազանդ գտնուիլը՝ պատասխա-
նատուութենէ ազատելու չնպաստէր :

Ընդհանուր ժողով

42. — Ընդհանուր ժողովը՝ աւագաժողով
(հիյէթըր այան) եւ երեսփոխանական ժողով (հի-
յէթըր մէպուսան) անուններով, զատ զատ, եր-
կու ժողովներէ կրաղկանայ :

43. — Ընդհանուր ժողովոյ երկու մասն ալ՝
ամեն տարի նոյեմբերի սկիզբը կժողովուի ,
կայսերական հրամանաւ կբացուի , եւ մարտի
սկիզբը դարձեալ կայսերական հրամանաւ
կգոցուի : Սյս երկու ճիւղերուն մէկը՝ միւսին
չժողովուած ատենը՝ չկրնար բացուիլ :

44. — Երբ պետութիւնը պէտք տեսնէ՝
Սուլթանը ժամանակէն յառաջ ալ կրանայ
ընդհանուր ժողովը , եւ գումարման որոշեալ
ժամանակն ալ կկարձէ կամ կերկարէ :

45. — Ընդհանուր ժողովոյ բացման օրը , ի-
ներկայութեան Սուլթանին , կամ իւր կողմա-
նէ փոխանորդաբար մեծ Եպարքոսին , եւ ի
ներկայութեան նախարարաց պետութեան , եւ
ի միահամուռ ներկայութեան ընդհանուր ժո-
ղովոյ երկու մասին ամբողջ անդամոց՝ բացման
հանգէսը կը կատարուի , եւ ներկայ տարւոյն
մէջ պետութեան ներքին վիճակին ու արտա-
քին յարաբերութեանց , եւ առաջիկայ տար-
ւոյն մէջ պէտք եղած ձեռնարկութեանց ու

միջոցներուն վրայ կայսերական պատգամագիր (նութգը հիւմայուն) կկարգացուի :

46. — Ընդհանուր ժողովոյ անդամ ընտրեալ կամ կարգեալ անձինք՝ ժողովոյն բացման օրը՝ առաջի մեծ Եպարքոսին, իսկ եթէ բացման օրը ներկայ չգտնուող ըլլայ՝ ամբողջ ժողովոյն գումարուած ատենը, առաջի նախագահաց կերդնուն հաւատարիմ ըլլալ Սուլթանին ու հայրենեաց, եւ հիմնական կանոնաց տրամադրութեանց, եւ իրենց աւանդեալ պարտաւորութեանց, եւ զգուշանալ՝ ընդհակառակն վարուելէ :

47. — Ընդհանուր ժողովոյ անդամք՝ ազատ են իրենց կարծիքն ու դիտողութիւններն յայտնել . ո՛չ ոք ի սոցանէ կճնշուի ո՛րեւէ խոստմամբ կամ հրահանգով . երբէք չամբաստանուիր թէ՛ տուած կարծեացն եւ թէ՛ ժողովին բանակցութեան ատեն արտայայտած խորհրդածութեանցն համար . բայց երբ ժողովին ներքին կանոնադրութեան հակառակ վարուած ըլլայ՝ ըստ այնմ պէտք եղած գործողութիւնը կըլլայ :

48. — Ընդհանուր ժողովոյ անդամ մը անգամակցութեան իրաւունքը կը կորսնցնէ, եթէ՛ ժողովոյն երկու երրորդ մասին բացարձակ առաւելութեամբը որոշուի նորա անհաւատարմութիւնը, հիմնական կանոնաց հակառակ վարուիլն եւ ջնջել ուղիւն եւ կա՛մ զօչաքաղութիւնը . եւ կամ եթէ՛ ըստ կանոնի դատապարտուի բանտարկութեան կամ աքսորման պատժով մը : Այսպիսի գործոց դատաւտանն

ու պատժոյն որոշումը կտեսնէ եւ կվճռէ՝ ա՛յն դատարանն , որու որ անկ է ։

49. — Ընդհանուր ժողովոյ անդամոց ամեն մէկը՝ անձամբ կուտան իրենց կարծիքը . ամեն մէկը ազատ են՝ ձեռնպահ մնալ խնդիր մը ընդունելու կամ չընդունելու համար ։

50. — Մէկը չկրնար անդամ ըլլալ՝ ընդհանուր ժողովոյ երկու ճիւղերուն ալ ։

51. — Ընդհանուր ժողովոյ երկու ճիւղերն ալ չեն կրնար ատեան ըանալ , մինչեւ որ իրենց ամբողջ անդամոց կէսէն մէկ աւելին ներկայ չգտնուին . որոշումները կը տրուին ներկայ անդամոց բացարձակ առաւելութեամբն , երկու երրորդ մասին մեծագոյն մասամբն որոշել պայմանեալ խնդիրներէն զատ ։ Քուէից հաւասարութիւն տեղի ունեցած ատեն , նախագահին քուէն կրկին կհամարուի ։

52. — Մէկը երբ իւր անձին վերաբերեալ դատի մը համար խնդրագիր տայ ընդհանուր ժողովոյ երկու ճիւղերէն մէկուն , եւ երբ ստուգուի որ նախ ղիմած չէ խնդրոյն վերաբերութիւն ունեցող պաշտօնակալաց , եւ կամ նոցա վերաբերեալ կեդրոնին , կը մերժուի խընդրագիրը ։

53. — Նախարարաց ժողովոյն կը վերաբերի նոր կանոնի մը հաստատութիւն կամ արդէն գտնուած կանոնաց մէկուն բարեփոխութիւնը առաջարկել ։ Աւագածողոյն եւ երեսփոխանական ժողովն ալ իրաւունք ունին՝ իրենց յատկացեալ պարտաւորութեանց սահմանին մէջ գտնուող խնդրոց համար կանոնի մը հաստատութիւն , եւ կամ հաստատեալ կանոնաց

մէկուն բարեփոխութիւնը խնդրել . բայց կանխաւ մեծ Եպարքոսին միջոցաւ Սուլթանէն հրաման կխնդրուի . եւ եթէ հրաման ելնէ՝ ո՛ր պաշտօնատան որ կվերաբերի , անկէջ բացատրութիւն եւ ծանօթութիւն տրուելէն յետոյ՝ Շուրայի-տէվլէթի կյանձնուի ծրագրոյն խմբագրութիւնը :

54. — Շուրայի-տէվլէթի խմբագրած կանոնական ծրագիրք՝ երեսփոխանական ժողովին եւ ապա աւագաժողովին քննութեան ենթարկուելէն եւ ընդունուելէն յետոյ՝ կգործադրուին , եթէ՛ գործադրութեան համար կայսերական հրաման ելնէ : Այս երկու ճիւղերէն մէկուն մէջ վերջնական կերպիւ մերժուած կանոնական ծրագիր մը՝ նոյն տարւոյն բացման ժամանակին մէջ դարձեալ վիճաբանութեան չենթարկուիր :

55. — Կանոնական ծրագիրն՝ նախ երեսփոխանական եւ ապա աւագային ժողովոյ մէջ յօդուած առ յօդուած կկարդացուի , եւ ամեն մէկուն վրայ դիտողութիւն ըլլալէն ու ձայնից առաւելութեամբ որոշուելէն յետոյ՝ ամբողջութեանը վրայ դարձեալ որոշում տալով կընդունուի :

56. — Այս ժողովներն՝ նախարարներէն , աւագաժողովոյ ղրկելիք փոխանորդներէն , կա՛մ իրենց անդամներէն եւ կա՛մ ի պաշտօնէ հրաւիրեալ պաշտօնականներէն չեղող անձինքն , թէ՛ իրենց կամ թէ՛ ժողովրդեան մը կողմանէ փոխանորդաբար խնդիր մը մատուցանելու եւ կած ըլլան , չեն կրնար ընդունիլ եւ ունկընդրութիւն տալ :

57. — Ժողովոց խորհրդակցութիւնը՝ թուրքերէն լեզուաւ կըլլայ : Արձաբանութեան եւ թարկելի ծրագրոց պատճէնք՝ տպեալ՝ երեսփոխանաց կրածնուն Վիճաբանութեան օրէն յառաջ :

58. — Ժողովոց մէջ արուելիք քուէներն՝ (րէյ) կա՛մ անուանական կոչմամբ (թայինի էսամի) կա՛մ յատուկ նշաններով եւ կա՛մ գաղտնի կը արուին : Գաղտնի քուէարկութիւնը՝ ներկայ անդամոց մեծագոյն մասին որոշմամբը կըլլայ :

59. — Եւրաքանչիւր ժողովի ներքին բարեկարգութեան հոգը՝ նոյն ժողովին նախագահին կվերաբերի :

Աւագածողով

60. — Աւագածողովոյ նախագահն ու անդամք՝ ուղղակի Սուլթանէն կընտրուին , առ առաւելն՝ երեսփոխանական ժողովոյ անդամոց թուոյն մէկ երրորդն չանցնելու պայմանաւ :

61. — Աւագածողովոյ անդամ կընտրուին՝ արդեամբք հասարակաց վստահութեան արժանացած , պետական գործոց մէջ բարւոք ծառայութիւննին հաստատեալ , եւ համբաւաւոր , եւ 40 տարեկանէն վար չեղող անձինք :

62. — Աւագածողովոյ անդամակցութիւնը՝ ցկեանս է : Նախարարութիւն , կուսակալութիւն , բանակի ընդհանուր հրամանատարութիւն (օրտու միւշիբիքի) , գաղասքէրութիւն , դեսպանութիւն , պատրիարքութիւն , խախամապետութիւն ըրած եւ հրաժարած անձերէն :

եւ ցամաքային ու ծովային ֆէրիքներէն , եւ պէտք եղած հանգամանքն ունեցող ուրիշ անձերէն յարմարներն կրնարուին : Երենց խնդրանքն, պետական ուրիշ պաշտօնի վրայ գրուողները՝ անդամակցութենէ կեննեն :

63. — Աւագածողովոյ անդամակցութեան ամսականը 10 հազար զրչ է : Կառավարական գանձէն ուրիշ անունով թոշակ ունեցող անդամին ամսականն ու բոճիկն (թային) , եթէ 10 հազար զրչէն վար է , նոյն քանակութեան կվերածուի . իսկ եթէ 10 հազար զրչ կամ աւելի է՝ նոյնը կհաստատուի :

64. — Աւագածողովն՝ երեսփոխանական ժողովէն արուած կանոնական եւ հաշուէկշռական (մուվազէնէ) ծրագիրները քննութեան ենթարկելով, իւր զիտողութեամբքն հանդերձ՝ կա՛մ խապաւ կմերժէ , եւ կա՛մ բարեփոխութեան համար երեսփոխանական ժողովին կղարծունէ, եթէ՝ անոնց մէջ , ըստ սկզբանց (էսասէն), կրօնական գործոց , Սուլթանին իրաւասութեան, ազատութեան , հիմնական կանոնաց տրամադրութեանց , պետութեան երկրին ամբողջութեան , երկրին ներքին ապահովութեան , հայրենեաց յարձակողական ու պաշտպանողական միջոցներուն , եւ հասարակաց բարոյականութեան ֆլաս տուող կէտ մը նկատէ : Սակայն , ընդունած ծրագրերը հաստատելով մեծ Եպարքոսին կմատուցանէ : Նոյնպէս , իրեն մատուցեալ խնդրագրերը՝ քննելէն յետոյ՝ եթէ կարեւոր համարի , զիտողութեամբ կներկայացունէ մեծ Եպարքոսին :

28268-62 / 1447

Երեսփոխանական ժողով

65. — Երեսփոխանական ժողովը կկազմուի՝ անդամոց թիւը , օսմանեան հպատակներէն ամեն մէկ յիսուն հազար արանց գլուխ՝ մէկ հոգի առնուելով :

66. — Ընտրութեան գործը՝ գաղտնի քուէարկութեան եղանակին վրայ հաստատեալ է : Յատուկ կանոնով պիտի որոշուի ընտրութեան եղանակը :

67. — Մէկը թէ՛ երեսփոխանական ժողովոյ անդամ եւ թէ՛ միանգամայն կառավարական պաշտօնակալ չկրնար ըլլալ : Բայց , եթէ նախարարներէն մէկն ընտրուի՝ ընդունելի է . իսկ եթէ ուրիշ պաշտօնակալներուն մէջէն մէկը երեսփոխան ընտրուի՝ ընտրեալին կամքէն կախում ունի ընդունիլ կամ չընդունիլ . եթէ ընդունի՝ պաշտօնէն կհրաժարի :

68. — Երեսփոխանական ժողովոյ անդամ չեն կրնար ընտրուիլ հետեւեալ կարգի անձինք .
1. — Օսմանեան հպատակ չեղողը . 2. — Յատկապէս հաստատեալ օրինաց համաձայն՝ առժամանակեայ կերպիւ օտար կառավարութեան մը պաշտօն վարելու արտօնութիւն ունեցողն . 3. — Թուրքերէն չգիտցողը . 4. — Երեսուն տարեկան հասակը չլրացունողը . 5. — Ընտրութեան ժամանակ մէկուն ծառայութեան մէջ գտնուողը . 6. — Մնանկութեամբ դատապարտուող ու վարկը չուզողը (իստէի իթիպար) . 7. — Յոգել ընթացքով վատահամբաւեալն . 8. — Արգելանաց դատապարտեալ եւ տակաւին նոյն վիճակին մէջ գտնուողը . 9. — Քաղաքական

իրաւունքէ զրկեալն . 10. — Օտար հպատակութենէ ըլլալու պահանջման մէջ գտնուողը , Ասոնք չեն կրնար երեսփոխան ըլլալ : Չորս տարիէն ետքը ըլլալիք ընտրութեանց ժամանակ , թուրքերէն կարգալ՝ եւ կարելի եղածին չափ , գրել՝ պայման պիտի ըլլան , երեսփոխան ըլլալու համար :

69. — Երեսփոխանաց ընդհանուր ընտրութիւնը՝ չորս տարին անգամ մը կկատարուի : Ամեն երեսփոխանի պաշտօնավարութեան շրջանը՝ չորս տարի է . սակայն դարձեալ վերընտրելի են :

70. — Երեսփոխանաց ընդհանուր ընտրութիւնը՝ երեսփոխանական ժողովոյ բացման ժամանակն եղող նոյեմբեր ամսէն , առ նուազն՝ չորս ամիս առաջ կսկսի :

71. — Երեսփոխանական ժողովոյ անդամոց ամեն մէկը՝ զինքը ընտրող վիճակին (տայիբէ) առանձինն ներկայացուցիչը չէ , այլ՝ համայն օսմանցւոց ներկայացուցիչը :

72. — Ընտրողք պարտաւորեալ են՝ իրենց ընտրելիք երեսփոխանները , իրենց գտնուած կուսակալութեան վիճակին ժողովողէն ընտրել :

73. — Երեսփոխանական ժողովը՝ եթէ կայսերական հրամանաւ ցրուի , համայն երեսփոխանաց նոր ընտրութիւնք պիտի սկսին՝ առ առաւելն վեց ամիսէն լրանալու պայմանաւ :

74. — Եթէ՝ երեսփոխանական ժողովոյ անդամներէն մէկը վախճանի , կամ արգելման օրինաւոր պատճառներէն մէկուն ենթակայ ըլլայ , կամ երկար ժամանակ ժողովէն բացակայ գտնուի , կամ հրաժարի , կամ դատաւար

պարտութիւն մը կրէ, եւ կամ պաշտօն ընդունելով՝ անդամակցութենէ ելնէ, — տեղը ուրիշը կընտրուի ըստ կանոնի, վերջապէս մինչեւ յաջորդ բացումն համնելու պայմանաւ :

75. — Պակասած երեսփոխանին տեղ ընտրուելիք երեսփոխանին պաշտօնը՝ մինչեւ յաջորդ ընդհանուր ընտրութեանց ժամանակը կըտեւէ :

76. — Երեսփոխանաց ամեն մէկուն՝ ամեն տարւոյ բացման համար կառավարական գանձէն 20 հազար դշ պիտի տրուի, եւ՝ 5 հազար զրուշ ամսականի հաշուով, քաղաքական պաշտօնավարութեան հաստատեալ օրինաց համաձայն, գալու եւ գառնալու համար ճանապարհի ծախք պիտի տրուի :

77. — Երեսփոխանական ժողովոյ նախագահութեան համար՝ երեսփոխանական ժողովը կընտրէ երեք, եւ երկրորդ ու երրորդ նախագահութեան համար՝ երեքական, ընդ ամենը՝ ինը հոգի . եւ Սուլթանին ներկայացուելով, անոնց մէջէն մէկը՝ նախագահութեան, եւ երկուքը՝ նախագահի փոխանորդութեանց համար կորոշուին եւ կհաստատուին կայսերական հրամանաւ :

78. — Երեսփոխանական ժողովոյ նիստերն՝ հրապարակային են . բայց՝ երբ նախարարաց կամ երեսփոխանական ժողովոյ 15 անդամոց կողմանէ կարեւոր խնդրոյ մը վրայ գաղտնի վիճաբանութիւն առաջարկուի, խորհրդարանին մէջ երեսփոխանք միայն մնալով՝ առաջարկութեան ընդունելութեան կամ մերժման համար մեծագոյն մասին կարծիքը կառնուի :

79. — Երեսփոխանական ժողովոյ բացման ժամանակին մէջ, անդամներէն եւ ո՛չ մէկը բանտարկութեան եւ դատաստանի չենթարկուիր, մինչեւ որ ժողովը մեծագոյն մասամբ չորոշէ յանցաւորութեան բաւական պատճառ մը գտնուիլը, կա՛մ՝ մինչեւ որ յանցանք կամ ոճիր մը գործած ատեն, եւ կա՛մ գործելէն անմիջապէս յետոյ չբռնուի :

80. — Երեսփոխանական ժողովն՝ վիճարանութեան ենթարկելով իրեն յանձնուած կանոնական ծրագրերը, անոնցմէ՝ դանձային գործառնութեանց եւ հիմնական կանոնաց վերաբերեալները կմերժէ կամ կընդունի եւ կամ կբարեփոխէ : Եւ՝ ընդհանուր ծախքը՝ հաշուէկշռոյն կանոնին տրամադրութեանց համաձայն, երեսփոխանական ժողովոյ մէջ բացատրութեամբ քննուելէն յետոյ՝ քանակութիւնը նախարարաց հետ կորոշուի . նոյնպէս՝ անոր համապատասխանող հասոյթին խնդիրն ու քանակութիւնը, եւ բաշխման ու հայթայթման եղանակը՝ դարձեալ նախարարաց հետ կսահմանուի :

Գառարանք

81. — Յատկապէս սահմանեալ կանոնաց համաձայն՝ պետութեան կողմանէ կարգեալ, եւ ձեռքերնին հրովարտակ (Պէրաթը շէրիֆ) տրուած դատաւորք՝ անհրաժարելի են . բայց եթէ իրենք հրաժարին՝ կընդունուի Գարձեալ, յատուկ կանոնին տրամադրութիւններէն կախումն ունին՝ դատաւորաց յառաջադիւնութիւն-

նը , ընթացքը , պաշտօններուն փոփոխութիւնը , պաշտօնավարութենէ հանդիստն (թէգա-
յիւտ) . եւ յանցանքով մը դատապարտուելով
պաշտօնէ ձգուիլը : Գատաւորաց ու դատա-
բանաց պաշտօնակալաց համար պէտք եղած
հանգամանքն ալ՝ այս կանոնը կտրամադրէ :

82. — Գատարանաց մէջ ամեն տեսակ դա-
տաստան՝ հրապարակաւ կլլայ . ազատ է՝ վճիռ-
ներուն հրատարակութիւնը . բայց՝ դատարա-
նը , կանոնին որոշած պատճառներովն կըր-
նայ գաղտնի տեսնել դատաստանը :

83. — Ամեն ոք , դատարանին առջեւ , իւր
իրաւունքը պաշտպանելու համար կարեւոր
համարած օրինաւոր միջոցներն կրնայ ի գործ
դնել :

84. — Գատարան մը՝ եւ ո՛չ մէկ պատճա-
ռանօք չկրնար մերժել՝ իւր իրաւասութեան
վերաբերեալ գատի մը դատաստանը . եւ ան-
գամ մը սկսելէն կամ պէտք եղած նախնական
քննութեանց ձեռնարկելէն յետոյ չկրնար դա-
դարեցունել կամ խափանել . ուրիշ բան է՝ երբ
ամբաստանողն դատէն ետ քաշուի . բայց՝
պատժոյ վերաբերեալ գատերու մէջ կառավա-
րութեան յատկացեալ իրաւունքն զարձեալ ի
գործ կդրուի ըստ օրինի :

85. — Ամեն դատ՝ ձեռնհաս դատարանաց
մէջ կտեսնուի . անհատներու եւ կառավարու-
թեան մէջ եղած դատերն ալ՝ հասարակաց
դատարաններու կվերաբերին :

86. — Գատարանք՝ ազատ են ամեն տեսակ
միջամտութենէ :

87. — Շէրիի դատերը՝ Շէրիի, եւ Նիզամի-
յէի դատերը՝ Նիզամիյէի դատարանաց մէջ կը
տեսնուին :

88. — Գատարանաց կարգերը, պարտաւո-
րութիւնք, իրաւասութեանց աստիճաններն ու
բաժանմունք, եւ դատաւորաց վարձատրու-
թիւնք՝ ըստ կանոնաց ի գործ կդրուին :

89. — Ո՛րեւէ խնդրոյ մը դատին համար,
ի՛նչ անունով որ ըլլայ, որոշեալ դատարանէն
դուրս արտաքոյ կարգի դատարան կամ վճիռ
տալու արտօնութեամբ յանձնաժողով կազմել՝
բացարձակապէս անընդունելի է . սակայն ըստ
կանոնի որոշեալ եղանակաւ, քննիչ կարգել
եւ հաստատել կրնայ ըլլալ :

90. — Եւ ո՛չ մէկ դատաւոր, չկրնար՝ դա-
տաւորի կերպարանքն վրան ըլլալով՝ պետու-
թեան ուրիշ մէկ թոշակաւոր պաշտօնն ալ
ստանձնել :

91. — Պատժական խնդրոց մէջ՝ հասարա-
կաց իրաւունքը պաշտպանելու պաշտօն ունե-
ցող ընդհանուր ամբաստանողք (միւլտտայիի ու-
մումի) պիտի դտնուին, եւ ասոնց պարտաւո-
րութիւններն ու աստիճանները կանոնով պիտի
սահմանուին :

—

Բարձրագոյն ատեան (Տիվանը Ուալի)

92. — Բարձրագոյն ատեանը՝ 30 անդամէ
կըազկանայ. ասոնց 10ը՝ աւագաժողովոյ, 10ը՝
Շուրայի Տէվլէթի, եւ 10ը՝ վճռաջինջ (թէէ-
միզ) եւ վերաքննութեան (իսթինաֆ) դատա-
րանաց նախագահներէն ու անդամներէն քը-

ուէով կընտրուին, եւ ի հարկին՝ կայսերական հրամանաւ կգումարին աւագաժողովոյ յարկին մէջ :

Այս ատեանին պարտքն ու պաշտօնն է՝ դատել այն անձինքն, որք նախարարաց, վճռաջինջ դատարանին նախագահաց ու անգամոց, եւ Սուլթանին անձին ու իրաւանց դէմ կշարժին, եւ պետութիւնը վտանգաւոր վիճակի մը ենթարկելու կնկրաին :

93. — Բարձրագոյն ատեանը երկուքի կը բաժնուի . մէկը՝ Տայիրէի-իթթիհամիյէ (գատապարտող), եւ միւսը՝ Տիվանը-հիւքմ (վճռատու) : Առաջինը կբաղկանայ ինը անդամէ, որոց երեքը՝ աւագաժողովոյ, երեքը՝ վճռաջինջ եւ վերաքննութեան ատեաններու, եւ երեքը՝ Շուրայի-Տէվէթի անդամներէն բարձրագոյն ատեանին համար առնուելիք անդամոց մէջէն քուէով կընտրուին :

94. — Այս Տայիրէն՝ ամբաստանեալ անձանց յանցաւոր ըլլալը կամ չըլլալը կորոշէ երկու երրորդին մեծագոյն մասամբ : Առաջին Տայիրէին մէջ գանուող չկրնար երկրորդին մէջ գանուիլ :

95. — Վճռատու ատեանը 24 հողիէ կբաղկանայ, 7ը՝ աւագաժողովոյ, 7ը՝ վճռաջինջ ու վերաքննութեան ատեաններու, եւ 7ը՝ Շուրայի-Տէվէթի նախագահներէն ու անդամներէն ըլլալով : Սմբողջ անդամոց երկու երրորդին մեծագոյն մասամբն բացարձակաբար եւ հաստատեալ կանոնաց համաձայն կվճռէ՝ Տայիրէի-իթթիհամիյէի կողմանէ դատաստանը պէտք

ըլլալը որոշուած դատերը : Տրուած վճիռը՝
անվերաքննելի եւ անջնջելի է :

Ելեւմտական գործառնութիւնք

96. — Պետութեան տրոց եւ ո՛չ մէկն ո՛չ
կհաստատուի , ո՛չ կըաշխուի եւ ո՛չ կհաւա-
քուի , մինչեւ որ կանոնով չսահմանուի :

97. — Պետութեան Պիւտձէն՝ հաւանական
(Թագրիպիյէ) մուտքն ու ելքը որոշող կանո-
նըն է . այս կանոնին վրայ կհիմնուի՝ պետու-
թեան տրոց . հաստատութիւնը , եւ բաշխումն
ու հաւաքումն :

98. Պիւտձէն , այսինքն՝ ընդհանուր հա-
ւասարակչութեան կանոնը՝ ընդհանուր ժո-
ղովոյ մէջ յօդուած առ յօդուած կըննուի եւ
կընդունուի :

Հաւանական (մուսմինէ) մտից եւ ելից
մանրամասնութիւնը պարունակող կցեալ ցու-
ցակներն (ճէտվէլ) , ըստ կանոնի որոշեալ օ-
րինակին համաձայն , հատուածոց՝ գլխոց եւ
այլ եւ այլ յօդուածոց բաժնուած ըլլալով , ա-
սոնց վիճաբանութիւնն ալ՝ գլուխ առ գլուխ
կըլլայ :

99. — Ընդհանուր հաւասարակչութեան
կանոնը՝ ո՛ր տարւոյն որ կվերաբերի , նոյն
տարւոյն մէջ կարենալ գործադրելու համար՝
ծրագիրը երեսփոխանական ժողովոյն կըարուի ,
ընդհանուր ժողովը բացուելուն պէս :

100. — Մինչեւ որ յատուկ կանոնով մը չո-
րոշուի՝ ընդհանուր հաշուէկչութեն դուրս ծախք
չըլլար պետութեան գանձէն :

101. — Ընդհանուր ժողովոյ բայց չգտնուած ժամանակ, եթէ արտաքոյ կարգի հարկադրիչ պատճառներով հաշուէկշռէն դուրս ծախք ընելու անհրաժեշտ պէտք մը ստուգուի, կայսերական հրամանաւ նոյն ծախքը կլայ՝ պէտք եղած դրամը հայթայթուելով . բայց պատասխանատուութիւնը նախարարաց վերապահեալ ըլլալու, եւ անոր վերաբերեալ կանոնական ծրագիրը՝ ընդհանուր ժողովը բացուելուն պէս մատուցանելու պայմանաւ :

102. — Հաշուէկշռին կանոնը՝ մէկ տարուան յատկացեալ է . նոյն տարիէն դուրս ազդեցութիւն չունի . բայց՝ եթէ ինչ ինչ արտաքոյ կարգի պարագայից պատճառաւ երեսփոխանական ժողովը լուծուած ըլլայ, առանց հաշուէկշռութեան որոշած ըլլալու, — պետութեան նախարարք՝ նախորդ տարւոյն հաշուէկշռը՝ մէկ տարիէն աւելի չանցնելու պայմանաւ կգործադրեն կայսերական հրամանաւ, մինչեւ երեսփոխանական ժողովոյ յաջորդ բացումն :

103. — Հաշուէկշռին վերջնական կարգադրութեան օրէնքը՝ նոյն տարւոյն համար որոշեալ ելումտօից ցուցակին մէջ ձեռք բերուած եկամուտներուն եւ ի դործ դրուած ծախքերուն դումարը կներկայացունէ : Ասոր ձեւն ու բաժանումները՝ ընդհանուր հաւասարակշռութեան օրինաց համաձայն պիտի ըլլան :

104. — Վերջնական հաշւոյն կանոնական ծրագիրը՝ ո՛ր տարւոյն որ կը վերաբերի, նոյն տարւոյն լրանալէն սկսեալ վերջապէս չորս տարիէն յետոյ, ընդհանուր ժողովոյն պիտի տրուուի :

105. — Հաշուական ատեան մը պիտի կազմուի , պետութեան հասոյթն գանձելու եւ ծախք ընելու , պաշտօն ունեցողներուն հաշիւները տեսնելու , պաշտօնատուններէն տըրուած տարեկան հաշիւները քննելու եւ քըննութեանցն ու դիտողութեանց արդիւնքը ամեն տարի յատուկ տեղեկագրով մը երեսփոխանական ժողովին մատուցանելու համար : Այս ատեանը , ամեն երեք ամիսն անգամ մը , նախարարաց նախագահին միջոցաւ , գանձային վիճակը տեղեկագրով մը պիտի մատուցանէ Սուլթանին :

106. — Հաշուական ատեանը՝ 12 անդամք պիտի բաղկանայ , որոնք կայսերական հրամանաւ պիտի ընտրուին . ցկեանս պիտի մնան իւրաքանչիւր , մինչեւ որ երեսփոխանական ժողովոյ մեծագոյն մասին կողմանէ նոցա հրաժարման պէտքը չհաստատուի :

107. — Յատուկ կանոնով մը պիտի որոշուին՝ հաշուական ատեանին անդամոց ունենալիք հանդամանքը , պարտաւորութեանց սահմանները , հրաժարումն , փոփոխումն , յառաջացումն , պաշտօնավարութենէ հանդիսան , եւ դիւաններուն (ազլամ) կազմակերպութիւնը :

Կուսակալութիւնք

108. — Գաւառաց վարչութիւնը՝ իրաւասութեանց ընդարձակման եւ պարտաւորութեանց բաժանման եղանակին վրայ հիմնեալ ըլլալով , աստիճաններն յատուկ օրինօք պիտի սահմանուին :

109. — Յատուկ կանոնով մը պիտի ընդար-
ձակուին՝ Ալիլայէթներու , Լիվաներու եւ Գա-
զաներու կեդրոնները գտնուած վարչական
ժողովոց (Իտարէ մէճլիսի) , եւ տարին ան-
գամ մը կուսակալութեան կեդրոնը գումար-
ուելիք ընդհանուր ժողովոյ անդամոց ընտրու-
թեան եղանակը :

110. — Ինչպէս պիտի նշանակուին հաստատ-
ուելիք կանոնին մէջ , կուսակալութեանց ընդ-
հանուր ժողովոց պարտաւորութիւնք են՝ խոր-
հրդակցիլ ճանապարհաց շինութեան , վար-
կի սնուակներուն (իթիպար սանտրգը) հաս-
տատութեան , արուեստից՝ վաճառականու-
թեան ու երկրագործութեան գիւրութեան ,
հասարակային գործոց վերաբերեալ խնդրոց ,
եւ հասարակաց կրթութեան ու դաստիարա-
կութեան տարածման վրայ : Ասոնցմէ զատ ,
իրաւունք պիտի ունենան՝ կառավարական տը-
րոց ու հարկաց բաշխման ու հաւաքման եւ
այլ գործառնութեանց մէջ հաստատեալ օրի-
նաց ու կանոնաց արամադրութեանց հակառակ
իրենց տեսած պարագաները , հազորգել ա՛յն
տեղերուն եւ պաշտօնատանց՝ որոց կվերաբե-
րին , եւ ուղղութիւն ու բարեկարգութիւն
պահանջել :

111. — Ամեն Գազայի մէջ ամեն ազգ թա-
ղային ժողով (ճէմաաթ մէճլիսի) պիտի ունենայ,
կտակեալ (վագըֆ) Միւսագաֆաթ եւ Միւս-
թէղէլաթ (վրան ծածկոյթ ունեցող եւ չունե-
ցող) տեղերու եւ պատրաստ դրամի հասոյթ-
ները՝ կտակային պայմանաց եւ վաղեմի գոր-

ծառնութեանց համաձայն՝ ըստ կտակագրին , նպատակին գործածուելուն հսկելու , եւ որոշոց ստացուածոց՝ ըստ յատուկ կանոնագրին՝ մատակարարութեան վերապահութիւն ընելու համար : Այս ժողովները՝ հաստատուելիք յատուկ օրինաց համաձայն պիտի ընտրուին իւրաքանչիւր ազգի անհատներէն : Այս ժողովները , ի հարկին դիմելու տեղ պիտի ճանչնան իրենց տեղական կառավարութիւնները , եւ կուսակալութեանց ընդհանուր ժողովները :

112. — Քաղաքային (պէլէտիյէ) գործերը՝ Պօլսոյ մէջ եւ դուրսերը ընտրութեամբ կազմեալ քաղաքային շրջանակներու ժողովներով պիտի տեսնուին . եւ այս շրջանակներուն կազմութեան եղանակը , պարտաւորութիւններն եւ անդամոց ընտրական գործողութիւնները յատուկ կանոնով պիտի սահմանուին :

Ձանազան յօդուածք

113. — Երբ երկրին մէկ կողմը ապստամբութիւն ելնելու սկզբնական հետք եւ նշաններ տեսնուին , կառավարութիւնը իրաւունք ունի միայն նոյն տեղին համար առժամանակեայ կերպիւ ըստ վարչութիւն (իտարէի էօրֆիյէ) հրատարակել : Բռուն վարչութիւնը՝ կանոնացու օրինաց առժամանակեայ դադարմամբ կըլլայ , եւ այնպիսի վարչութեան համար յատուկ օրէնք պիտի սահմանուի : Սուլթանին ձեռնհասութենէն է՝ Տաճկաստանէն հանել եւ հեռացունել ա՛յն անձինքն , որոց՝ կառավարութեան անդորրութեան վնասող ըլլալը կըս-

տուգուի ոստիկանութեան հաստատուն քըն-
նութեամբքն :

114. — Համայն օսմանեան հպատակաց հա-
մար ստիպողական են՝ նախնական կրթութիւնք :
Ասոր մանրամասնութիւնը՝ յատուկ օրէնքով
պիտի նշանակուի :

115. — Հիմնական կանոնաց եւ ո՛չ մէկ յօդ-
ուածն՝ եւ ո՛չ մէկ պատճառաւ եւ ո՛չ մէկ
պատրուակաւ չդադարիր կամ անդործադրելի
չմնար :

116. — Երբ հիմնական կանոնաց յօդուա-
ծոց մէկ քանիին փոփոխումն կամ բարեփո-
խութիւնը պէտք ըլլայ , հետեւեալ պայման-
ներով ի գործ կդրուի : Այսինքն՝ կա՛մ նա-
խարարաց , կա՛մ աւագաժողովոյ եւ կա՛մ
երեսփոխանական ժողովոյ կողմանէ երբ այս
մասին առաջարկութիւն ըլլայ՝ նախ , երես-
փոխանական ժողովոյ մէջ , ամբողջ անդամոց
երկու երրորդին մեծագոյն մասամբն կընդուն-
ուի . եւ այս ընդունելութիւնը՝ աւագաժողո-
վոյ երկու երրորդին մեծագոյն մասամբն ալ
հաստատուելէն յետոյ , եթէ կայսերական հը-
րամանն ալ ըստ այնմ ելնէ , փոփոխութիւնը
ի՞գործ կդրուի : Հիմնական կանոնաց մէջէն՝
փոփոխութիւնը առաջարկեալ յօդուածն իւր
ոյժը չկորսնցունէր եւ կգործադրուի , մինչեւ
որ յիշեալ եղանակաւ բանակցութիւնն ըլլայ ,
եւ նորոյն գործադրութեան կայսերական հը-
րամանը ելնէ :

117. — Երբ կանոնական յօդուածի մը բա-
ցաարութիւնը պէտք ըլլայ , եթէ դատական

է՛ վճռաջինջ ատենին , եթէ քաղաքային է՛
Շուրայի-Տէվլէթի , եւ եթէ ներկայ հիմնական
կանոններէն է՛ աւագաժողովոյ կվերաբերի
բացատրել :

118. — Մինչեւ ցարդ գործադրութեան մէջ
եղող կանոնք , օրէնք , գործառնութիւնք եւ
սովորութիւնք գործադրելի են , մինչեւ որ յա-
ռաջակային հաստատուելիք կանոններով ու
օրէնքներով չփոխուին կամ չխափանուին :

119. — Ընդհանուր ժողովոյ վերաբերեալ՝
93 շէվվալ 10 թուականաւ առժամանակեայ
հրահանգը կգործադրուի , միայն մէկ անգամ
գումարուելիք ընդհանուր ժողովոյ բացման
մինչեւ վերջը , եւ այնուհետեւ կխափանուի :

ԳԻՆ
2 ՂԲՇ

Spec 24

